

Juryrapport

Prijsvraag KHMW./NRC 2018 “Is er in de wetenschap ruimte voor religie?”

Eerste prijs: René van Woudenberg

De essayvraag ‘Is er in de wetenschap ruimte voor religie?’, heeft veel mensen geprikkeld op een essay in te zenden. De jury is verheugd over het hoge niveau van de essays. De manieren waarop er met deze vraag aan de slag is gegaan zijn verrassend, veelzijdig en creatief te noemen.

De jury waardeerde inzendingen op basis van de interessant en verrassend gekozen invalshoeken, heldere stellingnames en overtuigende argumentaties.

De winnaar van deze essaywedstrijd oogstte grote waardering met zijn vlot geschreven essay, waarin hij de lezer in razend tempo meeneemt langs spannende interpretaties en doordachte vervolgvragen en antwoorden op de centrale vraag.

Op de voor hem minder interessante vragen zoals ‘Is er ruimte in de wetenschap voor religie als onderwerp van onderzoek? en: ‘Is er in de wetenschap ruimte voor religie-achtige rituelen?’ en ook ‘Is er in het wetenschappelijk bedrijf ruimte voor onderzoekers die religieuze overtuigingen hebben?’, geeft Van Woudenberg in enkele zinnen treffend antwoord.

Hij gaat snel de diepte in met de vraag in hoeverre het voor iemand die de wetenschap serieus neemt irrationeel is om in God te geloven. Hij betoogt dat in principe het bestaan van God ook door wetenschappelijk onderzoek aannemelijk zou kunnen worden gemaakt. Vervolgens gaat hij verder met de vraag: Is er wetenschappelijk bewijs voor het bestaan van God?

Van Woudenberg neemt als case de grote ordelijkheid die onze fysieke werkelijkheid vertoont. Deze laat zich rationeel en wiskundig beschrijven. Om vragen te beantwoorden als waarom de wereld ordelijk is en waarom deze precies deze orde heeft, dient de wetenschap deze zelfde orde als gegeven te veronderstellen. Voor het bestaan van een God als antwoord is dan wel geen hard bewijs, maar door Van Woudenberg genoemde verklaringen zijn evenmin irrationeel te noemen.

Van Woudenberg komt aan het eind van essay tot de stelling dat een religieus leven leiden veel meer omvat dan (al dan niet) geloven dat er een God is en rondt af met humor: ‘de vraag of er in de wetenschap ruimte is voor religie, kan als even gek worden opgevat als de vraag of er in de wetenschap ruimte is voor vioolspelen of voor het nuttigen van een boterham.’

Een rijk, goed doordacht en tegelijk luchtig geschreven essay waarover je na het lezen blijft nadenken. Er blijven weinig vragen onbenoemd en onbeantwoord. Een waardige winnaar van deze prijs.

Tweede prijs: Herman Paul

Dat historici meesterlijke vertellers kunnen zijn, bewijst Herman Paul. Hij weet op verbluffende wijze zijn argumentatie en essayistiek in de vorm van een verhaal over studenten geschiedenis te gieten die op zoek gaan naar, zoals hij dat noemt, religie op de werkvloer.

Die werkvloer, dat is de universiteit. Paul laat de grote abstracties en scherpe argumenten achterwege en daalt met ons af naar de zoals altijd veel genuanceerdere en veelkleuriger praktijk. Dan blijkt dat er veel meer taboes, heilige huisjes, maar ook rituelen, transcendenties, onverklaarbare praktijken en een heleboel normen en waarden zijn die het universitaire bedrijf vorm, kleur en geur geven. En passant vervlecht Paul in zijn betoog het adagium van de Harvard-historicus Steven Shapin. Die heeft betoogd dat je inhoud van wetenschap niet van de cultuur van diezelfde wetenschap kunt scheiden. Net zomin als je de *persona* van een wetenschapper kunt losmaken van de identiteiten die de persoon van de wetenschapper verder nog uitmaken. Het loopt onherroepelijk door elkaar heen en is niet los te verkrijgen.

Net als in de 19e eeuw overheerst tegenwoordig de tendens mensen te fixeren: ze zijn uitsluitend links of rechts, voor of tegen iets. Ze mogen en kunnen alléén wetenschapper zijn (en dienen zich aldus te gedragen), en niet ook gelovige, of activist. Herman Pauls studenten ontdekken dat die mythe in de 19e eeuw al net zo onhoudbaar was als vandaag de dag. Met de culturele wending als instrument breekt Paul dit dogmatische standpunt open, en nodigt uit om de wetenschapper niet alleen als een rigide persona, maar ook als een persoon te zien, en het wetenschappelijke bedrijf met een cultuur die ook bol staat van aannames, overtuigingen en gedrevenheid.

Met dit essay geeft hij op zeer speelse, overtuigende en meeslepende wijze een even origineel als creatief antwoord op de essayvraag van dit jaar. We nodigen iedereen uit zich door dit essay van de wijs te laten brengen.

Eervolle vermelding: Dolph Stuyling de Lange

De eervolle vermelding voor dit essay van Dolph Stuyling de Lange kwam voort uit de zeer geanimeerde en verhitte discussie die de leden van de jury hadden over dit verhaal. Het is net als het essay van Paul ook een echt verhaal, dat ons meeneemt op een wandeling door de duinen. Maar die wandeling is minder romantisch dan we denken. De man en de vrouw belanden in een stevige discussie over de vraag of religie tot geestelijke luiheid leidt. En of het überhaupt nog van deze tijd is, ruimte te laten voor de Man met de baard in ons leven en werken. Is de man aan het 'mansplainen', probeert hij de vrouw te overtroeven met zijn argumenten? Doet de vrouw te fel en is ze te zeer bezig met haar eigen gelijk? De dreigende polarisatie tussen het paartje weerspiegelt prachtig de felheid waarmee voor- en tegenstanders van die spannende nexus religie-wetenschap in het huidige publieke debat langs elkaar heen praten. Maar in dit gesprek in de duinen blijkt er uiteindelijk toch een echt luisteren mogelijk te zijn, de man en de vrouw houden elkaar vast, staan open voor elkaars argumenten en beelden, en laten tot slot elkaar toe in hun religie- en wetenschapsbeeld. Wetenschap omarmt religie! Een prachtig, hoopvol verhaal dat oproept tot luisteren en

reflecteren op de openheid en nieuwsgierigheid die elke vorm van wetenschap en elke vorm van religie zou moeten kenmerken.

Eervolle vermelding: Valerie Dielissen

Onder de inzendingen waren dit jaar ook een aantal van middelbare scholieren. Het thema van dit jaar, of er in de wetenschap ruimte is voor religie, lijkt misschien niet een voor de hand liggend of een eenvoudig thema, maar dat heeft hen er niet van weerhouden om gedachten te vormen, te ordenen en op papier te zetten. Wij zijn erg blij met de deelname van deze groep zeer betrokken jonge mensen.

Voor de jury sprong de bijdrage van Valerie Dielissen eruit. Zij ging helder en methodisch te werk. Zij maakte allereerst duidelijk dat het belangrijk is wat men onder “religie” verstaat. Dielissen stelde vast dat er niet één definitie is, maar pragmatisch koos ze een werkdefinitie van religie om vervolgens aan de hand van vier stellingen te betogen dat er in de wetenschap ruimte is voor religie. Elke stelling poneerde ze, beschouwde ze van verschillende kanten, gaf concrete voorbeelden en uitwerkingen en stelde uiteindelijk vast dat er ruimte is voor religie. De jury werd met name getroffen door een observatie van Dielissen tijdens haar uiteenzetting bij de tweede stelling. Bij elke wetenschappelijke verklaring komt altijd weer een nieuwe vraag; er blijven altijd vragen over en god hoeft niet te verdwijnen, stelde zij. Op scherpe wijze laat ze hier de kracht van wetenschap zien: het stellen van vragen. En ook de kracht van religie, namelijk ook het stellen van vragen. Bij sommige van haar observaties moest de jury denken aan David Humes *Dialogues Concerning Natural Religion*, uit 1779. Een klassieker, maar nog steeds actueel en relevant. Als de jury Dielissen mag uitdagen, dan zou ze haar zeker aanraden om op enig moment deze klassieker van de filosofie eens te lezen. Kortom, de nieuwsgierigheid en openheid die Dielissen laat zien in haar essay is aanstekelijk en het is daarom dat de jury haar inzending met deze eervolle vermelding wil belonen.

Prof. dr. B.A. (Beatrice) de Graaf, hoogleraar History of International Relations & Global Governance, Universiteit Utrecht

Prof. dr. M. (Mladen) Popović, decaan van de Faculteit Godgeleerdheid en Godsdienstwetenschap, hoogleraar Oude Testament en vroege Jodendom, met bijzondere aandacht voor de Dode Zeerollen, Rijksuniversiteit Groningen

Drs. E. F. (Eva) Bik, directeur De Nationale Denktank

De juryvergadering vond plaats op 11 september bij NRC in Amsterdam en werd voorgezeten door Prof. dr. R.B. Andeweg, secretaris geestes- en maatschappijwetenschappen KHMW. Tevens waren aanwezig M. Snoeijen, chef opinie NRC en Drs. S. van Manen, secretaris KHMW.